

N. IORGA



# CINCI COMUNICĂRI LA ACADEMIA ROMÂNĂ

- I. Evanghelia greceasca a lui Ţerban-Vodă Cantacuzino.
- II. Înscrierea ca student a lui Despot-Vodă.
- III. Tipărituri româneşti necunoscute.
- IV. Ţarlatani domneşti pe la 1600.
- V. Încă o precísare asupra lui Despot-Vodă student în medicină la Montpellier.

BUCUREŞTI

1931

N. IORGĂ



# CINCI COMUNICĂRI LA ACADEMIA ROMÂNĂ

- I. Evanghelia grecească a lui Șerban-Vodă Cantacuzino.
- II. Înscrierea ca student a lui Despot-Vodă.
- III. Tipăritură romănești necunoscute.
- IV. Șarlatani domnești pe la 1600.
- V. Încă o precizare asupra lui Despot-Vodă student în medicină la Montpellier.

B U C U R E Ş T I

1931

I  
BIBLIOTECĂ NAȚIONALĂ  
ROMÂNĂ  
BUCUREȘTI

## Evanghelia grecească a lui Serban-Vodă Cantacuzino

In casa d-lui Mihail Boerescu, ministrul României la Berlin, se păstrează o carte de familie, o Evanghelie grecească din 1662, „Ἡ καὶ ἡ διαθήκη, „Novum Testamentum, ex Regiis aliisque optimis editionibus cum curâ expressum Amstelodami, Ex officinâ Elzevirianâ, CIC IO CLXII, care mi-a atras întâiu atenția prin frumoasa ei legătură în argint, de sigur contemporană.

Lucru de sigur apusean, probabil datorit unui meșter din Italia, unde, puțin după data apariției acestei frumoase publicații în 12<sup>0</sup>, era student, la Padova, Constantin Stolnicul Cantacuzino, legătura cuprinde pe catifeaua ei verde patru heruviimi în colțuri, pe o parte și pe alta. În afară de ornamentul care prinde la spate cele două tartaje, un altul, în formă de floare, foarte elegant, formează chiotoarea. Si pe marginea aurită a volumului s'a apăsat o decorație lineară frumoasă.

Că data trebuie să fie aceia pe care o arăt, reiese și din hîrtia care căptușește cartoul. Pe un fond roz ea reprezintă, de o parte, două figuri, una cu o zambilă în mînă, cealaltă purtind o căciulă ca a Doamnelor noastre și un veșmînt oriental corespunzător, iar, de alta, încă două figuri femeiești cu niște rochii înfoiate. Nu poate fi vorba decit de costume de la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Dar supt foia de titlu se cetesc două rînduri grecești cu acest cuprins: „Ex τῶν τοῦ Σερβάνου (de-asupra, adaus pe urmă, litera cirilică Е, adecă Voevod) Καντακουζηγοῦ καὶ τόδε πρὸς τοὺς ἄλλους, „Din ale lui Ţerban Cantacuzino și aceasta, pe lîngă celelalte”.

Deci avem Evanghelia întrebuințată de Șerban-Vodă Cantacuzino, fratele învățatului Stolnic. Insemnarea e corectă și într'o frumoasă scrisoare elegantă. Pentru întâia oară avem scrisul lui Șerban altfel decât în iscălituri, și el arată un om cult și un spirit ales.

La pagina 684 o scrisoare mai groasă, care nu arată să fie a lui Șerban și nici contemporană (eare forma obișnuită, nu aceia, mai rară, din notiță), înseamnă un proverb: Κακὸς ὀδηγὸς ἀλγθῆς θλαχερός, πάλαι βάσκανος χθειγός. Ici și colo în carte unele cuvinte sunt subliniate, de mîna viitorului Domn, se pare.

O listă de slujbele Duminecilor e pe ultima foaie. Aici scrisul e deosebit de fin, cu un caracter arhaic și prescurtări de om învățat. Am bănui mîna Stolnicului Constantin Cantacuzino.

*În cumpărărea acestei ediții elzeviriene a Noului Testament grecesc aș vedea gîndul lui Șerban, încă din vremea boieriei, de a se apuca de marea operă literară a Bibliei românești.*

Incheind, ţin să mulțămesc prietenului meu Boerescu, care a avut și amabilitatea de a-mi procura, cu ajutorul d-lui secretar de Legație, Cuțarida, și fotografiile.

H' KAINH  
ΔΙΑΘΗΚΗ.

Novum

TESTAMENTUM,

Ex Regius aliisque optimis editionibus  
cum curâ expressione.



AMSTELODAMI,  
Ex Officinâ Elzevirianâ.

clo Ioc LXIX

On Lavoisier's part of the  
French Revolution.



## II.

### Inscrierea ca student a lui Despot-Vodă

De mult am publicat în *Revista Istorică*, II, pp. 46-7, un articol al d-lui T. G. Bulat, care semnala într'o traducere franceză a Istoriei lui de Thou niște note ale lui Charles de l'Écluse, în care viitorul „Despot-Vodă” al nostru era presintat ca student la Universitatea din Montpellier supt numele de Jacques de Marchetti, adăugindu-se: „du moins c'est le nom que je lui entendis prononcer, lorsqu'il se fit inscrire sur la matricule des Écoles de Médecine”. Încă de atunci s-ar fi presintat ca fiind din Sicilia, —autorul notiței întregește că era privit ca fiul unei „curtisane din Messina”, dar cu aspirații de despot de Samos. I se zicea: „Grecul”. De statură frumoasă, *bien pris dans sa taille*, și voinic, vorbia grecește vulgar, italienește, latinește și franțuzește. Urmează știri despre legăturile lui cu aceea „belle femme” care se numia Gillette d'André, pentru care a fost rănit de rudele ei, procesul cu acestea, care au fost condamnate la o amendă; soțul Gillettei e ucis în duel de un „baron, cavaler de Malta” și Iacob, căzind bolnav, e adus să iea în căsătorie pe văduvă, pe al cărui fiu de doi-trei ani îl omoară, prăvălind asupra-i dulapulcă care acesta se juca. Merge la asediul orașului Metz în tovărășia „unui tânăr din Montpellier care, cred, se chama Saint Hilari”; lăsată în sama unui anume Baudelet, unde familia ținea un apartament cu chirie, Gillette e silită de acesta să plece, „parce qu'elle recevoit trop de visites d'hommes”. Bănuind pe Saint Ravi, „conseiller aux généraux de Montpellier”, că a avut și el legături cu dînsa, Iacob îl ucide într'un burg pe malul Seinei, mai jos de Saint-Germain. După această a doua crimă, „Grecul” se ascunde în casa Rhingravului, care era și el acolo, și acest prinț îl face să treacă în Flandra, unde intră în serviciul lui Ca-

rol Quintul, începînd o carieră care-l va duce, peste multe avenuri, pe tronul Moldovei.

Povestea e curioasă, neașteptată; ea adauge la păcatele omului învățat, săret și energetic pe care soarta l-a adus să se înscrie în sirul urmașilor lui Ștefan-cel-Mare, pe care, în ciuda nepotrivirilor cronologice, și-l revendica noul „Ioan-Vodă” ca părinte; îl face ridicul și odios. M'am gîndit mult înainte de a o accepta.

Dar, cînd am căutat biografia lui Charles de l'Écluse însuși și am văzut că avem a face cu un celebru om de știință, cel mai mare botanist al Franției în acest timp, că el însuși, și tocmai în acești ani, a făcut studii la Montpellier, bănuiala a trebuit să cadă. În recenta mea conferință la Sorbona despre Despot, care va apărea în Buletinul frances al secției noastre<sup>1</sup>, am introdus deci acest nenorocit debut al unei cariere care a avut și zile de o relativă glorie.

Am vrut să aflu însă dacă numele citate de acest neașteptat martur pot să ducă la un control direct. Pentru aceasta am rugat pe d-na Mariana Parlier, fiica prietenului meu Bosniev Paraschivescu, studentă a Universității din Paris, măritată la Montpellier, și cercetările d-sale au dus la *descoperirea* ac-tului de înscriere chiar.

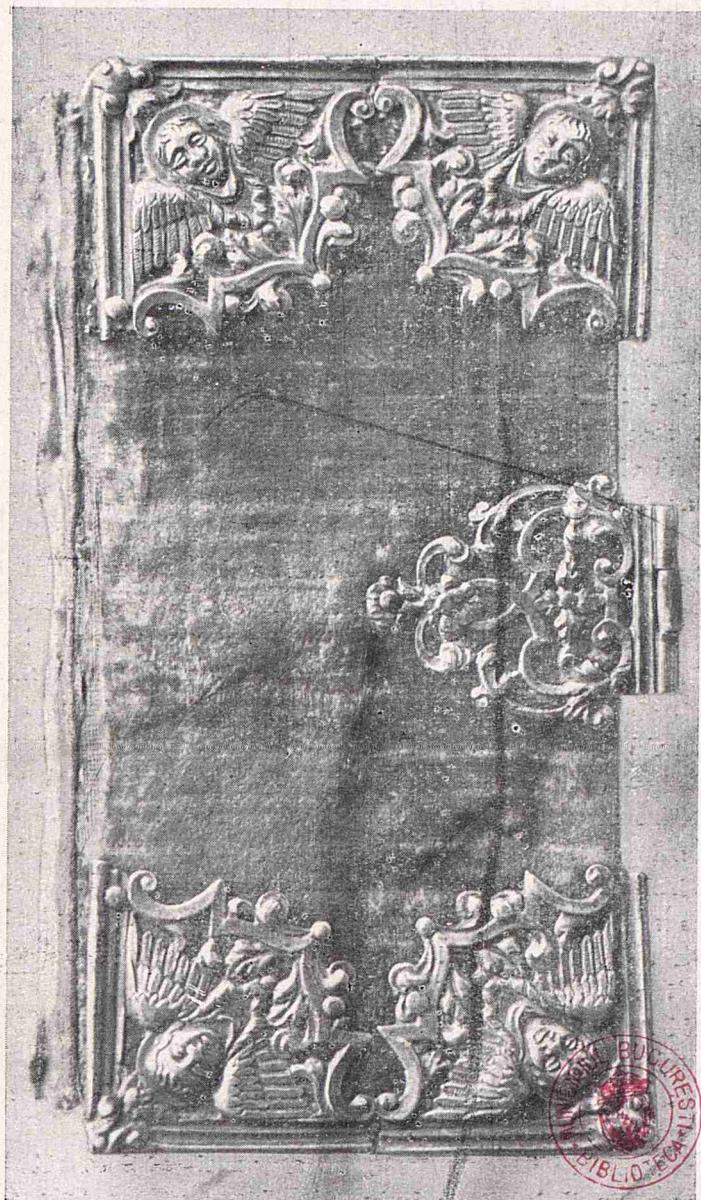
Iată-i cuprinsul:

Ego subsignatus, diocesis rodensis, veni in hanc Universitatem ut medicinam audiam, et fui examinatus, et iuravi me servatu-rum statuta dicte Universitatis et elegi mihi patrem dominum Saportam; cuius in fidem chirographum meum vigesima nona mensis aprilis MDXLVIII.

Iacobus Vasilico di Marcheto.

Aflăm din această fericită descoperire că el se îscălia de la început „Vasilico”, Basilikos, cum și-a zis pe urmă, că adăugia „di Marcheto”, ceia ce voia să zică: „dintre marchisi” (gre-cescă: *marchis* = μαρκέτλιος), că se arăta legat de diecesa Rodului, că avea ca „părinte”, deci: corespondent pe un Saporta, probabil Evreu spaniol sau portughes, de origine, și că începutul studiilor lui e 29 April 1548.

<sup>1</sup> A apărut în vol. XVII. A se șudrepta: Saint-Ravi pentru Sain-Rémi.



### III.

#### Tipărituri românești necunoscute

Adaug știri cu privire la două tipărituri românești necunoscute.

Descoperitorul actului slavon al cnejilor maramurășeni de pe la 1400<sup>1</sup>, profesorul rus Petrov, odinioară la Universitatea din Petrograd, îmi semnala un articol al său din „Jurnalul Ministeriului de Instrucție națională” pe 1891, no. 6, pp. 209-215, în care, însemnând „incunabule bisericesti în Muncaci și Ungvár”, vorbește de nl. 88 din Biblioteca episcopală din Unvár — azi, spune tot d-sa, la Muzeul Național din Budapesta—, care e un „Tetraevangel în folio, complect, lucrat de Filip Moldoveanul la 1546”, precum reiese din această însemnare în Postfață: „Eu Filip Moldoveanul ...am scris această... carte... în anul 7024 de la Nașterea lui Hristos 1546, crugul soarelui 28, și la crugul soarelui, litera dominicală 3, crugul lunii 19 și la crugul lunii 5, numărul de aur și indicția 4; s'a săvîrșit cartea aceasta în luna lui Iunie 24 de zile”.

De și d. Petrov arată că acest Tetraevangel a fost descris, după un exemplar incomplet din Biblioteca de la Petrograd, de cunoscutul bibliograf rus Carataiev, în catalogul său din 1883, supt nl. 28, *Bibliografia românească veche* Bianu-Hodoș n'o pomenește.

Evangheliariul văzut la Ragusa de Sîrcu în 1893-4, purtînd titlul domnesc al lui „Iliașco Voevod” al Moldovei (*Bibliografia*, I, p. 512), e de sigur acesta.

Filip Moldoveanul din 1546, e încă un necunoscut. Să nu

<sup>1</sup> V. articolul meu în „Memoriile Academiei” pe 1927.

fie același cu Filip „Moler”, zugravul, căruia i s'a cerut de Sași Catehismul din Sibiu, apărut nămai cu doi ani înainte<sup>1</sup>? *Magister Philippus* al socotelilor sibiene primia pentru tiparul acestei cărțuii doi florini de la Sfatul orașului<sup>1</sup>. Identitatea celor doi tipografi se impune, și titlul de „Moldoveanul” dat lui Filip în carte slavonă din 1546 arată că din Moldova a plecat acest pictor de biserici și meșter de slove, care ieă loc între vechii noștri cărturari.

*Era deci la această dată un tipar în Moldova, și cine-l punea la cale nu era tânărul stricat, cu aplecări spre Islam, Iliaș, desmierdat Iliașco, ci mama lui, văduva lui Petru Ra-reș, creaoarea de cronică, ziditoarea de biserici, artista în c-u-sături.*

La 1547 ea apare pe un *Apostol* alături de fiul ei: „din porunca Domnului Io Iliașco Voevod și a maicii lui Doamna Elena” (*Bibliografia*, I, p. 31, no. 8). Dar meșterul nu mai e Filip, care probabil murise, ci „Dimitrie logofătul, nepotul lui Bojidar”. Se dăduse încă din 1545 la Munteni un *Molitvenic*, „cu matrițele lui Dimitrie Liubavici”, dar nu de el, ci de un călugăr Moise, pentru acel Petru Voevod (Radu Paisie) care, nu trebuie să uităm, era ginerele lui Neagoe și al rudei Elenei, *Sirboica Despina*.

El tipărește încă din 1546, August, terminind la 18 Mart 1547, în Tîrgoviște, aceiași carte pentru Voevodul muntean Mircea Ciobanul (*ibid.*, pp. 29-30, no. 7). Dar Mircea e soțul Chiajnei, fiica Doamnei Elena.

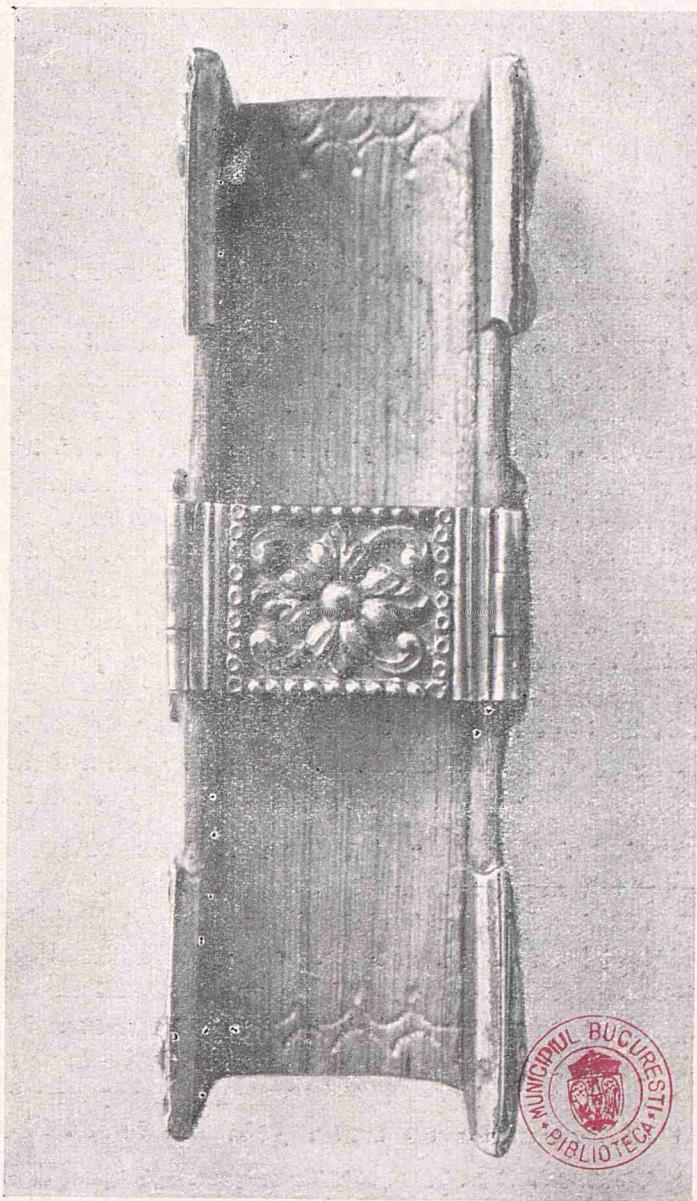
Și astfel nu greșim când afirmăm că *îndemnul chemarea* au venit de la Elena, care a adus, o clipă, în Moldova, unde am văzut că există un tipar deosebit, pe însuși conaționalul ei, ruda unui vestit meșter de tipar.

Se ajunge astfel în acest domeniu, la o unire culturală, supt patronajul acestui ales neam străin, a celor două țeri românești.

\* \* \*

In sfîrșit amicul meu, profesorul D. Munteanu-Rîmnic îmi comunică o cărțuie din secolul al XVIII-lea, de literă și fron-

<sup>1</sup> V. Iorga, *Istoria literaturii românești*, I.



tispiciu ca în Austria iosefină, care, în litere latine și cu ortografie ungurească, are acest titlu: Kéntek Én kare kresstinul s'endéamne la kredinczé, la Nedeážde, ssi la Dragoste kétre Dumnjezéu”, urmând un „Kéntek Én lauda presvétej Vér-gurej Mériej”.

E o carte de rugăciuni catolică, în versuri, după tiparul următor:

Jeu kred Doámne; am Nédeážde;  
Ku tot sufflet jéu l'am drag.  
Find Kresstin ké mé numesc;  
Jeu toáte l'ispovedesk',  
Kar Biseárika n'énvacze,  
Ssi Tu jei ai spus de Faczé.  
Én kredinczé; en Nédeážde; éu  
Lyubav mé fé temej.

Iar în lauda Maicei Domnului, cu un alt ritm:

Maria! Maria!  
Tu éntreecs ku multe or,  
Mendreácza steálezelor  
Podoaba Cserilor.

---

#### IV.

### Şarlatani domneşti pe la 1600

Nu odată am avut prilejul să vorbesc de acei „moştenitori adevăraţi ai Terii-Româneşti şi ai Moldovei” cari, în veacul al XVI-lea, cutreieră Curţile Europei centrale şi apusene, cerînd subsizii de drum şi scrisori de recomandaţie pentru a „re intră în stăpînirea” cu voia Impăratului turcesc.

Titlurile lor pot fi adesea îndoieelnice, povestea pe care o spun ei cuprinde multe elemente de neadevar, la care se adaugă interpretarea greşită a secretarilor occidentali, cari se se ţin de meseria lor şi folosesc de pe urma acestor dinastice cerşitorii. Dar până acum, cu toată confusia amintirilor unui Ioan Bogdan şi pretenţiilor lui Petru Cercel că reprezintă „dinastia Demetriilor”; n’am găsit pe niciunul care să fie cu totul înşelător.

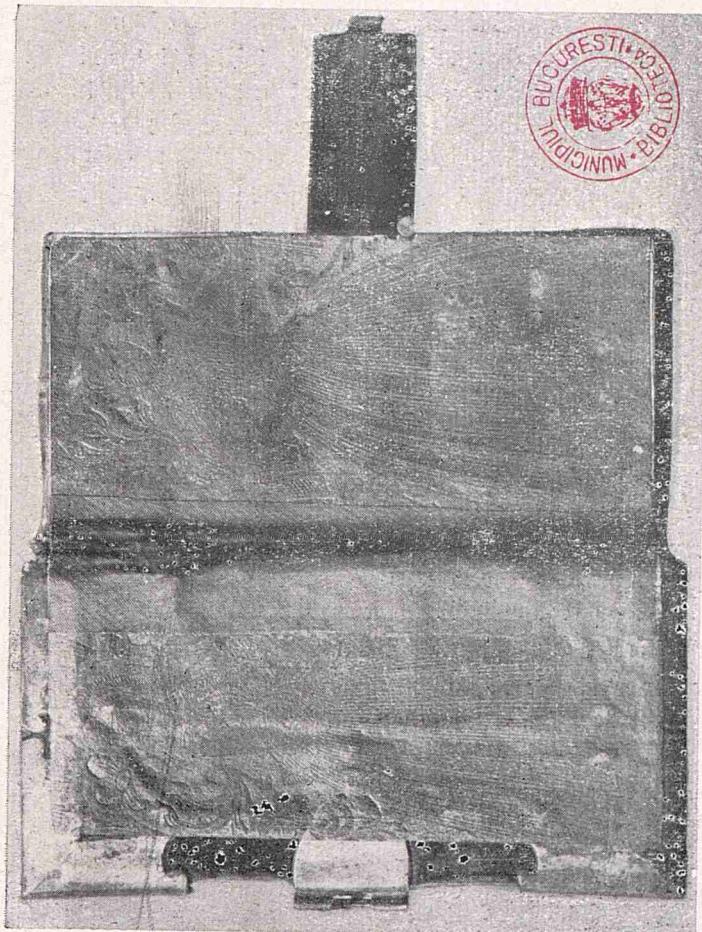
Nici chiar acel Nicolae Basarab, care, la Segovia, în Spania, vorbia de marchisatul Ialomiştei, nici acela nu aduce înainte fapte cu desăvîrşire falşe. O parte de înşelătorie se poate admite la mulţi dintre ei, dar, alături, e un adevăr verificabil<sup>1</sup>.

Altceva e cu acela pe care-l găsesc în hîrtiile copiate la Stockholm de d-na Persson, născută Mirea, soţia româncă a vestitului arheolog suedez care a descoperit dăunăzi morminte miceniene, hîrtii pe care d-sa, cu un frumos sentiment pentru vechea patrie, le-a dăruit prin mine Academiei Române.

Aici avem a face cu un perfect şarlatan, a cărui origine românească e documentată, totuşi, prin căracterul iscăliturii lui, care e dată une ori şi în greceştee.

Un Petraşco Voievod se dă drept fratele lui Petru Cercel, care se ştie că avuse măcar un frate cu acest nume, dar Petraşcu din Cipru murise pe cînd interesantul Domn anacronic era încă în Scaun. Despre Cercel, vorbeşte petiţionarul din Sue-

<sup>1</sup> V. articolul în a mea *Revue historique du Sud-Est européen*, 1930.



dia, adăpostit în „castelul reginei”, dar cu ce amănunte! Ar fi fost somat de Turci să se sinucidă, de pe urma nu știu căror scrisori născocite și, refusind s'o facă, ar fi fost omorât de Trimesul Sultanului în chiar patul său.

Întâia oară, înainte de Iulie 1591, Πετράσκος Βοϊδόδας sau „Petrico Voevoda” se îndreaptă către regenții Danemarcei, arătînd costul prezenței sale în această țară, aşa de depărtată. Amințește moartea „fratelui iubit”, Petru-Vodă, care a fost ucis de „Turc, dușmanul cel foarte mare al turmei creștine”. Acest „Palatin al Valahiei și al Moldovei” ar fi fost — mijloc de a căpăta simpatii literare — un mare sprijinitor al „învățăturii cerești”. „Scrisori false” ale Sultanului ar fi fost trimise „în cetatea unde sta atunci fratele meu”, și ostașii împărătești le-ar fi întovărășit. Ele aduceau un ordin de moarte, și Domnul, prins noaptea în pat, ar fi fost ucis de acești emisari. Fugind de lîngă mort, petiționarul și-ar fi căutat refugiu în Apus. Întăiul adăpost i-ar fi fost lîngă Patriarhul constantinopolitan, Ieremia, de care deci știa, înșelătorul. De aici ar fi ajuns drept la acești regenți, „ocrotitori și patroni ai pribegilor”. Abia doi tovarăși i-au mai rămas în nenorocirea lui, care se cere a fi ajutată.

In a doua scrisoare, primită la 1-iu Iulie, ciudatul oaspețe se plînge că nu i s'a ținut în samă rugămintea. Aflînd că Suedia n'are reprezentant la Poartă, el crede că ar putea sta mai mult în această țară sigură, „până s'ar împrăștia tumultul iscat din moartea fratelui meu”. După zece zile în Drottningsholm, *arx Serenissimae vestrae reginae*, el a mai stat pe atîta în Copenhaga chiar.

Trei ani trecuă, și la 11 April 1594, printre petiție către regele Danemarcei, îndrăznețul aventurier își prezintă din nou „drepturile”. Acuma se intitulează „Petrușcu Voevod, din mila lui Dumnezeu prinț al Marii Valahii, duce de București (*Buckeresky*) și Reichescawyks, conte de Balta și Făgăraș (*Verresyyats*), conte de Moldova”. Mulțămește pentru scrisori către regele Scoției, dar gîndul îi este să meargă la Marele Duce moscovit, pe lîngă care, ca și în propriul principat, e gata să lucreze pentru rege și regenții pe cari-i amestecă în petiție.

Ce s'a întâmplat cu dînsul nu se știe, — măcar deocamdată.

1.

Salutem et in amplissimis regnis felicem gubernationis successum a Deo ter opt. max. vobis, Generosi et Illustres domini, ex intimis cordis mei seriniis precor. Annus prope est quando Petrus Palatinus, frater mihi dilectus, a Turca, infensissimo christiani gregis hoste, indigne occisus est. Hic enim cum post mortem patris nostri honorandi Walachiae et Moldaviae regimen suscepisset, laudatissime illud, Deo auspice, per annos aliquot, administravit, ita ut sacra coelestis doctrina, antea magnis tenebris involuta, splendorem suum per eum recipere visa est. Quod cum ipsius inimici animadvertisserent, omnibus viribus in id intenderunt ut eum de sede patria, primo quoque tempore, deturbarent. Itaque rem ad primarios Aulae turcicae proceres detulerunt, qui, christiani sanguinis sitibundi, adulterinas literas, nomine turcici Caesaris, conscripserunt et per legatum suum in arcem ubi tunc frater meus commorabatur magnis cum copiis miserunt, in quibus inter caetera haec continebantur: sibi quam primum hae literae ad eum devenerint, moriendum. Nostri igitur, per vim arcem magno cum tumultu ingressi, fratrem meum in lecto offensem occiderunt, quem clamorem cum ego audirem, et nullam salutis meae spem mihi restare viderem (nequaquam enim, me preenso, vitae meae pepercissent) in fugam, consilio illius viri piissimi Ieremiae, Patriarchae constantinopolitani,, me conieci, in quo iter magnum et pericolosum confeci, quo eo angustiarum deveni ut omnes meos comites dimittere coactus fuerim, exceptis duobus quos mecum habeo. In quo tristi et deplorando meo statu profunde mecum cogitabam quis mortalium mihi esset eligendus, qui huic meo malo mederi possit, itaque p[ro]ae caeteris post Deum ipsum vos mihi et omnibus afflictis benigne clementissimos mihi elegi, subsidium a vobis petiturus. Ad vos igitur, tanquam profugorum tutatrices et patronos, ego afflictus me supplex converto et propter Deum obnixe rogo velitis mihi, in extremis angustiis constituto, auxilio suo sucurrere et in aula vestra ad aliquod anni spacium mihi hospitium praebere ut vires meas pristinas in itinere tam longo fere in nihilum redactas vicissim recolligere possem. Quod a vobis factum iri propter Deum et amorem illum quo erga christianos propter

nomen Christi exulantes affecti estis in Domino confido. Interim me totum, post Deum ipsum, tutelae vestrae commendabo. Dominus Iesus vos benigne tueatur et omnes vestras actiones ad sui nominis gloriam et honorum utilitatem fructuosas iucundas faciat. Bene et feliciter in multa tempora laudatissimas Serenissimi vestri regis regiones et populos regite. Amen.

Omnium vestrum subiectissimus,

*Petrașco Voevoda.*

Generosis et illustribus dn. Nicolao Kaas, Petro Munk, Georgio Rossenkrantcz, Hak Alstant, regnorum Daniae, Norvegiae, Wandalorum Gotorumque, etc., praesidibus et vicem regis Daniae tenentibus, dominis meis clementissimis.

2.

Salutem Generositatibus Vestris et huic sanctissimo regno in annos aeternos pacem et tranquillitatem diuturnam precor.

Non cessabo, generosi ac illustres domini, Vestras Generositates de uno hoc meo supplice libello compellare, cum ad priores nihil quicquam responsi acceperim, ob quod animus meus doloribus ceu catenis cinctus tenetur, neque autem diversum quid a prioribus meis litteris Vestris Generositatibus afferre volo, sed eadem quae antea, nimirum ut Generositates Vestrae me afflictum et omni ope destitutum sub tutelam suam recipere ac in Aulam Serenissimi vestri regis, domini mei clementissimi, cooptare dignentur. Nullam enim, Deus mihi testis, viam mihi aliam restare video nisi hanc unicam. Prima autem in has terras commigrandi occasio mihi data est quod scirem potentissimum vestrum regnum non habere legatum apud Caesarem Turcicum et ideo tutius ad paulusculum tempus et ad libitum Vestrarum Generositatum me posse hic consistere, donec tumultus ex morte fratris mei ortus evanescat. Deinde ut et ego a molestiis quas in itinere devoravi infinitas jam tandem conquiescere possem, nam eo extremitatum deveni ut ex comitibus meis, quos decem habui, omnes propter pecuniarum defectum dimittere coactus fuerim, duobus tantummodo exceptis quos adhuc mecum habeo, sed, Deo iuvante, spero meliora, benigno tantum a Generositatibus Vestris citius accepto responso; quo

enim diutius res illa protrahitur, eo majores dolores in pectore  
meo sentio. Ad arcem Serenissimae vestrae Reginae mansi decem  
dies, hic tootidem, neque quicquam scio quo animum meum  
recreem. Humilibus itaque precibus a Generositatibus Vestris,  
quas post Deum ipsum loco parentum mihi elegi, contendo et  
propter Deum obnixe rogo ut mihi ad hanc meam peti-  
tionem clementer, benigne, paterne et amice responsum dare  
velitis. Quod Generositates Vestras facturas nequaquam dubito.  
facturi rem Deo gratam, sibi vero sempiterna memoria dig-  
nam et mihi perquam utilem ac necessariam. Ego vicissim pa-  
ratissimum subjectissimumque regni hujus et omnium vestrum  
servum me fore sancte polliceor. Interim vobis totique generosae  
stirpis propagini sempiternam felicitatem a Deo opt. max. pre-  
cor. Amen.

Vestrum

subjectissimus,  
Πετράσκος Βοϊδοδάς.

*Petrasco Voevoda.*

Generosis et illustribus dominis dn. Nicolao Kaas, dn. Petro  
Muncke, dn. Georgio Rosenkrantz, dn. Hak Holger, primoribus  
regni senatoribus, dominis meis clementissimis.

1 Iuli, anno 1591.

3.

Dem grossmächtigsten und hochgeboren Furstenn und Herrn  
Hn. Christien denn vierdenn, durch Gottes Gnaden erwelpter  
Kunig zu Dennmarck, Norrenn, Götten und Wennden, Herzogk  
zu Schlesvig, Holschtein, Steymorunn und Dytmersch, Graff von  
Oldenburgk und Delmenhorst.

Petrascus Waewoda, durch Gottes Gnaden Prinss von Gross  
Wallachy, Hertzogk von Buckeresky und Reichscawyks,  
Graff von Balta und Verresyyats, Graff von Moldova.

Edle, gestrenge, ehrveste, grossgunstige Herren, meine wiellige  
Dienst alle Zeitt zuvor beraitt, und dancke eyre edle Gestreng-  
keit vom Hertzen vor die gross Wolltatten die mir vor drey  
Jarren hir durch passierende wieder farren ist, wiell das  
selbige alle Zeitt gedechte sein, und bedanck mich auch vor die

gutte reichen Mandassy-Brieff an den hochgeborren Fursten und Herren Konig von Schottlandt.

Edle, gestreng, ehrveste, grossgunstige Herren. Nach dem  
malls das mein Reiss wieder hir durch gefallen ist, das mich  
auch mitt kleinen Mittell befind, so habe ich nicht unitterlassen  
können Eyer Edllen Gestrengeheit alle semtlichen anzusprechen  
das sie mich armen Printz doch wolleten buhulfflich sein  
damitt ich meine Reiss mechte follbringen zu der Moscau, an den  
Grossfursten, das ich verhoffe das ich vorstundt bekomen soll  
und wor ich der Koniglichen M. und Eyer Edllen Gestrengeheit  
alle semblichen wider dinstlich sein kann, es sey bey  
dem Grossfursten oder in mein erstlich Prinssetatts Regierung.

So wiell ich sollches vonn Hertzen gernn thun unnd der  
grossen Wohithatt ein gedencke sein und bitt Eyer Edlle Ges-  
trengeheit alle semptlich umb ein gnedigen Antwordt, den  
ich bin hir schon vier Wochen gewessen Gotte beföllen, dar  
woll die Herren alle in langwerigen Gesundtheitt **a**rholden

Ady, den 11 Abpriell, ao. 94.

*Petrașco Voevoda.*

Denn Edllen, gestrengen, ehrvesten Herrn regierende Herren  
diesses Reichs Dennmargken, meinenn grossgunstigen.

Pd. Copenhagen, 12 April 1594.

V.

**Încă o precisanță asupra lui Despot-Vodă student  
în medicină la Montpellier**

Sînt ani de zile de cînd am pus în lumină, pe baza unor note ale unui contemporan, fruntaș naturalist francez, la ediția francă a vestitei Istorii universale a lui de Thou, viața aventuroasă păñă la crimă, la Montpellier, ca student în medicină, a aceluia care, peste cîțiva ani numai, era să se înfățișeze lumii, după o carieră de om al Renașterii, de sprîjinitoare Reformei religioase, ca Ioan-Vodă, fiul lui Ștefan-Vodă, Domn al Moldovei.

Mărturia lui Charles de l'Écluse era decisivă, dată fiind personalitatea acestui om de știință, care a avut atingere directă cu viitorul „Despot-Vodă”, ca student el însuși în aceiași Facultate din Sudul Franciei, și a avut a face la Viena cu un om care a luptat ca mercenar supt steagurile neașteptatului Voievod peste Români.

Atunci am rugat pe o Româncă măritată, la Montpellier fiica d-lui Bosnief Paraschivescu, să caute în actele chiar ale Facultății dacă nu există însuși actul de înscriere ca student al lui Iacob Vasilikos și anume aşa cum îl numește botanistul francez: de Marchetti. Resultatul cercetărilor a constituit o nouă dovdă pentru asemănările, aşa de circumstanțiate, ale adnotatorului lui de Thou. Înscrierea există și ea supt numele dat de acela.

Revenind asupra subiectului într'o conferință la Sorbona, care a fost cuprinsă în volumul XVII din Buletinul francez al secției istorice, atingeam și povestea tragic-comică a căsătoriei studentului grec cu o femeie de la Montpellier, pe care de

l'Écluse o numește Gillette d'André și pe al cărui copil, care-i tulbura liniștea, „metecul” l-ar fi omorit. Mai era vorba în nota francesă de un conflict cu primul soț al Gillettei și, cu privire la posibilitatea de a găsi o sentință judecătorească în această afacere, adăugiam : „A fost un proces, o amendă a fost pronunțată și e foarte probabil că în actele judiciare din Montpellier să se găsească procesul între soțul acestei doamne și între studentul care trebuia să aibă îndată un așa de mare noroc<sup>1</sup>”.

Acolo, cercetările n'au adus niciun folos.

Dar pe o altă cale, cu totul neașteptată, vine răspunsul, dacă nu la această întrebare, la altele pe care nu le bănuiam, cu privire la această parte, petrecută la Montpellier, din viața multiplului și desorientantului personagiu.

Anume, în timpul din urmă, căutând mai departe cărți caracteristice pentru secolul al XVI-lea, atenția mi-a fost reținută de o interesantă culegere de note asupra vieții sale, datorită unui însemnat medic elvețian din Basel, ajuns și profesor în orașul său de naștere, Felix Platter, a cărui lucrare autobiografică, tipărită de două ori, odată de Techter, 1840, a doua oară de H. Boos, la Lipsca (Hirzel), în 1878, a căpătat o formă germană clasică din partea lui Horest Kohl, care a cuprins-o în colecția „Voigtländers Quellenbücher”, vol. 59 (Lipsca, f. an), supt titlul „Tagebuchblätter aus dem Jugendleben eines deutschen Arztes des 16. Jahrhunderts”.

Memoriile medicului elvețian cuprind, pe lîngă multe amintiri de copilărie, în mare parte extrem de naive, și unele însemnări finale despre căsătoria lui, întreg jurnalul de student al lui Platter, care, ca și Iacob „de Marchetti”, ca și de l'Écluse, a învățat la Montpellier.

Vedem acolo cursul învățăturilor, care începea în ziua de Sf. Luca — și, cînd profesorii zăboviau, elevii se găliau de grevă —. felul de viață obișnuit, avînd libertatea Renașterii, care nu se sfia nici înaintea unei crime: certe, petreceri cu nobile „demoiselles” de acolo, velse, cochete, meștere la „danțuri francese” și capabile să fure mințile unui adolescent, aventuri, dintre care unele de-a dreptul odioase, ca furtul repetat de ca-

<sup>1</sup> *Bulletin*, XVII, p. 27.

davre pentru disecție în cimitirul din margene al călugărilor, alternarea între *ad ambulandum* și *ad cadaverandum*, spectacolele, fioroase doar pentru noi, cei nedeprinși cu asemenea cruzimi, ale osinditilor la moarte, cărora, după o nemiloasă practică medievală, aşa de rară la noi, li se sfârmau pe roată mîni și picioare înainte de tăierea capului, ruperea cărnurilor cu căngile înroșite, arderea pentru eresie, baterea în trunchiul măslinilor d'imprejur a celor patru frânturi săngheroase ale trupului omenesc. Nimic nu lipsește din ceia ce constituie mediul, aşa de conservativ în bine și în rău, în bucurie și în ferință, al acestei lumi de provincie francesă.

Actorii acestei piese nu erau numai Francesi, din Nord sau din Sud, Marani cu nume spaniole, catalane, cari, închinându-se Maicii Domnului, păstrau datina ebraică, ci și Germani din Germania, din Austria, cari și lăsau soția francesă și mergeau să piară în lupta cu Turcii, Germani din Elveția cari se întorceau de la regele calvin al Navarei, în trupele căruia serviseră, Italieni mai puțini și câte un reprezentant al unor națiuni mai depărtate.

*Pedelul*, al cărui fiu a fost osindit pentru omor și executat, fusese în Grecia, și unui Grec, dispărut după păcatul lui, i s'a întîmplat să comită un omor și să sufere, măcar din cauza lipsei lui, în efigie, rușinea tragerii pe roată.

Iată întâiu textul, în care și fără explicațiile care vor urma, se pot recunoaște personajile:

28 September 1554... Desgleichen führte man ausgefüllte Kleider mit einer Maske in Gestalt eines Mannes auf dem Schlitzen heren. Den legte man auch auf ein Kreuz und schlug ihm auch auf alle Glieder, wie man Einen rädert, und das war die Figur eines Griechen — den Namen hatte man daran geschrieben —, der zu Mompelier studiert hatte und ein wunderkunstreicher Fechter war. Er bekam daselbst eine Demoiselle Gilette d'Andrieu zur Ehe, die keinen guten Ruf hatte, doch ziemlich reich und schön war; die hatte eine so lange Nase, dass, wenn man sie bei den Tänzen, wie es Brauch ist, küssen wollte, und Einer eine ziemlich grosse Nase hatte, nicht wohl zu den Lippen, auf die man zu küssen pflegt, kommen konnte. Dieser Griech ward, als er das Wasser abschlagen wollte, ver-

spottet von einem Canonikus Pierre Santrafi, als hätte er mit seiner Frau Verkehr gehabt, worüber ihn der Grieche gleich erstochen hatte und davon gelaufen war. Er ward also in der Figur gerichtet. Sie blieb zu Mompellier, kam viel in das Haus des Rondelet, dem sie etwas verwandt war, zu den Tänzen. Als ich dort einmal mit ihr tanzte in Stiefeln und Sporen, als ich von Vendargis kam, blieb ich im „Dire deiri“ mit den Sporen an ihrem Rock hängen und fiel auf die Brust, darin noch etwelche Zelten (kleine Kuchen) verwahrte, die ich zu kleinen Stücken zerbrach, dass mir die Sinne schwanden und man mir aufhelfen musste<sup>1</sup>.

Adeca, în traducere:

„De asemenea s-au adus niște haine umplete împreună cu cu o mască în chip de om pe o targă. L-au pus pe o cruce și i-au sfârîmat toate membrele, cum se trage unul pe roată, și figura era a unui Grec — numele era scris de-asupra —, care studiase la Montpellier și era un minunat spadasin. Acolo se însurase cu o domnișoară Gilette d'Andrieu, care n'a-vea o reputație bună, dar era destul de bogată și frumoasă; avea un nas aşa de lung încît, cînd voia s'o sărute cineva la danțuri, cum e obiceiul, și avea și acela un nas destul de mare, nu putea ajunge la buzele pe care se obișnuiște sărutarea. Acest Grec, cînd voia să se ude, a fost luat în batjocură de un canonic Pierre Santrafi, ca și cum ar fi avut a face cu nevasta lui, și îndată Grecul l-a și străpuns și a fugit. Deci a fost executat în efigie. Ea a rămas la Montpellier, venia dese ori în casa lui Rondelet, cu care era și ceva rudă, la danțuri. Cînd am jucat odată acolo cu dînsa, eu fiind în cizme și cu pinteni, la întoarcerea mea din Vendargis, m'am prins, la danțul „Dire deiri“, cu pintenii în rochia ei și i-am căzut pe piept, în care mai păstra niște mici prăjituri, pe care i le-am făcut fărime, de mi-am pierdut firea și a trebuit să fiu ajutat“.

Dar Gilette d'Andrieu sau d'André e însăși soția lui Vasilikos, a cărui caricatură o avem astfel. Rondelet, la care vine să danțeze, era un profesor din Montpellier, de care studentul elvețian pomenește și aiurea în notele sale.

<sup>1</sup> Traducerea citată, pp. 106-7.

De l'Ecluse vorbește de uciderea — este și amănuntul momentului trivial în care se află asasinarul, asemenea cărui acela în care, atei, e așezat Despot însuși —, dar la Saint-Germain, de către aventurierul spadasin, a unui oarecare Saint-Ravi, care ar fi fost „conseiller” „aux généraux de Montpellier”. Dar acesta e „canonicul „Samtrai”” însuși. Și Saporta, garantul lui Despot, e pomenit în notele zilnice ale studentului.

O ultimă observație. Cum a putut ajunge „Despot” la Montpellier? Se știe că aruncă manuscrise grecești din Escurial sănătatea lui Diassorinos, „domnul Doridei”, care era prietenul și tovarășul de rătăciri al tristului nostru erou. O sedere a acestuia din urmă la Madrid ar explica trecerea la Facultatea quasi-catalană din Sudul Franției. Iar pentru pătrunderea Grecilor, a celor din Creta, în Spania lui Carol Quintul, care avea a face, în Italia, și cu străini greci, să amintim imigrarea acolo, prin această Italie, așa de strâns legată de regatul spaniol, a marelui pictor grec, fixat la Toledo, Theotokopulo, un „Grec”, Greco, pentru Apuseni că și cel tras pe roată în efigie la 28 Septembrie 1554.



## C U P R I N S U L

	<u>Pagina</u>
I. Evanghelia grecească a lui Șerban-Vodă Cantacuzino . . . . .	5
II. Înscrierea ca student a lui Despot-Vodă . . . . .	7
III. Tipărituri românești necunoscute . . . . .	9
IV. Șarlatani domnești pe la 1600 . . . . .	12
V. Încă o precizare asupra lui Despot-Vodă student în medicină la Mont- pellier . . . . .	18